

Brüssel, 29. november 2022
(OR. en)

15237/22

COPEN 421
COJUR 45
IPCR 110
JUSTCIV 165
RELEX 1622
CSDP/PSDC 834
JAI 1586

MÄRKUS

Saatja:	Eesistujariik
Saaja:	Nõukogu
Eelmise dok nr:	14878/22 + COR 1
Teema:	Nõukogu järeldused, mis käsitlevad võitlust karistamatuse vastu seoses Venemaa Ukraina-vastases agressioonisõjas toime pandud kuritegudega – Heakskiitmine

Pärast seda, kui eesistujariik esitas eespool nimetatud nõukogu järelduste eelnõu, arutas töörühm teksti 30. septembri ja 26. oktoobri 2022. aasta koosolekul.

Alaliste esindajate komitee kinnitas 23. novembril 2022, et teksti suhtes jõuti kokkuleppele käesoleva märkuse lisas esitatud kujul. Ühtlasi leppis komitee kokku, et kui nõukogu on teksti heaks kiitnud, tuleks see avaldada *Euroopa Liidu Teatajas*, ning otsustas esitada dokumendi nõukogule, et nõukogu saaks järeldused heaks kiita.

Eespool toodut silmas pidades palutakse nõukogul:

- kiita heaks käesoleva märkuse lisas esitatud järeldused.

[– COREPERis kokku lepitud tekst –]

Nõukogu järeldused, mis käsitlevad võitlust karistamatuse vastu seoses Venemaa Ukraina-vastases agressioonisõjas toime pandud kuritegudega

I. Sissejuhatus

Euroopa Ülemkogu mõistis kohe pärast relvastatud rünnaku algust 24. veebruaril 2022 kõige karmimalt hukka Venemaa provotseerimata ja põhjendamatu agressioonisõja Ukraina vastu, mis kujutab endast rahvusvahelise õiguse ja ÜRO põhikirja põhimõtete jämedat rikkumist ning põhjustab tohutul hulgal inimohvreid ja tsiviilelanike vigasaamist.

1. ja 2. märtsil 2022 pöördusid 39 Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi (edaspidi „Rooma statuut“) osalisriiki, sealhulgas kõik Euroopa Liidu liikmesriigid, Rahvusvahelisse Kriminaalkohtusse, paludes Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröril uurida olukorda Ukrainas. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokurör teatas 2. märtsil 2022, et ta on saanud esildiste alusel algatanud Ukraina olukorda käsitleva uurimise. Seejärel pöördus Ukraina olukorra küsimuses Rahvusvahelisse Kriminaalkohtusse veel neli osalisriiki, mis läbi suurenes seda teinud osalisriikide koguarv 43ni.

Euroopa Ülemkogu märkis oma 24.–25. märtsi 2022. aasta järeldustes, et „Venemaa suunab rünnakuid tsiviilelanikkonna vastu ning võtab sihikule tsiviilobjekte, sealhulgas haiglaid, meditsiiniasutusi, koole ja varjupaiku. Need sõjakuriteod tuleb viivitamata lõpetada. Süüdlased ja nende kaasosalised võetakse kooskõlas rahvusvahelise õigusega vastutusele“.

Oma 30.–31. mai 2022. aasta järel dustes kutsus Euroopa Ülemkogu Venemaad tungivalt üles peatama viivitamata valimatud rünnakud tsiviiliskute ja tsiviiltaristu vastu. Ülemkogu märkis, et „Venemaa vägede toime pandud julmused ning põhjustatud kannatused ja hävitustöö on kirjeldamatud“. Euroopa Ülemkogu märkis samuti, et ta tunnustab kõiki neid, kes aitavad koguda tõendeid ning uurida sõjakuritegusid ja muid kõige raskemaid kuritegusid, ning toetab Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröri sellealast intensiivset tööd. Samuti pidas ülemkogu tervitavaks Ukraina peaprokuröri tehtavat tööd, mida Euroopa Liit ja selle liikmesriigid toetavad rahaliselt ja suutlikkuse suurendamise kaudu. Ülemkogu tervitas ühise uurimisrühma loomist, mille tööd koordineerib Eurojust, kelle rolli on tugevdatud, ning Europoli pakutavat pidevat operatiivtuge.

Euroopa Ülemkogu rõhutas oma 23.–24. juuni 2022. aasta järel dustes, et „Venemaa, Valgevene ja kõik sõjakuritegude ja muude väga raskete kuritegude eest vastutajad võetakse kooskõlas rahvusvahelise õigusega oma tegude eest vastutusele“.

Euroopa Ülemkogu märkis oma 20.–21. oktoobri 2022. aasta järel dustes järgmist: „Ukrainlaste vastu toime pandud sõjakuriteod, mille kohta on üha rohkem tõendeid, ja tsiviiltaristu jätkuv hävitamine kujutavad endast rahvusvahelise õiguse ränka rikkumist. Euroopa Liit kinnitab veel kord oma kindlat pühendumust võtta Venemaa ning kõik selliste tegude toimepanijad ja kaasosalised vastutusele ning oma tugevat toetust uurimistele, mida viib läbi Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokurör. Euroopa Ülemkogu tunnustab Ukraina jõupingutusi, mida ta on teinud tagamaks vastutusele võtmine, muu hulgas Ukraina-vastase agressioonikuriteo eest. Ülemkogu kutsub kõrget esindajat ja komisjoni üles uurima viise, kuidas tagada täielik vastutusele võtmine.“

Lisaks kutsus Euroopa Ülemkogu oma 20.–21. oktoobri 2022. aasta järel dustes komisjoni üles esitama ELi ja rahvusvahelise õigusega kooskõlas olevaid võimalusi selle kohta, kuidas kasutada külmutatud varasid Ukraina ülesehitamise toetamiseks. Euroopa Ülemkogu tuletas sellega seoses meelde oma 30.–31. mai 2022. aasta järel dusti. Ukraina ülesehitamine tooks kasu ka Ukrainas toime pandud kuritegude ohvritele.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudis („Rooma statuut“) tuletatakse meelde, et kogu rahvusvahelist üldsust puudutavad rängimad kuriteod ei või jääda karistamata ning et tuleb tagada süüdlaste vastutusele võtmine riiklikul tasandil meetmete võtmise ja rahvusvahelise koostöö tugevdamise kaudu.

Rahvusvahelise õiguse¹ kohaselt vastutavad Rooma statuudi artiklis 5 osutatud raskete rahvusvaheliste kuritegude toimepanijate uurimise ja nende vastutusele võtmise eest esmajärjekorras riigid.

Nõukogu otsuses 2011/168/ÜVJP² tuletati meelde, et Rahvusvahelise Kriminaalkohtu pädevusse kuuluvad rasked kuriteod valmistavad muret kogu rahvusvahelisele kogukonnale ning eelkõige liidule ja selle liikmesriikidele, ning kinnitati otsustavust lõpetada kõnealuste kuritegude toimepanijate karistamata jäämine, tehes algatusi või võttes meetmeid, et tagada vastastikuse täiendavuse põhimõtte rakendamine riiklikul tasandil ning tõhustades rahvusvahelist koostööd, et tagada nende tulemuslik vastutusele võtmine.

Euroopa Liit ja selle liikmesriigid peaksid kiiremas korras võtma kõik vajalikud meetmed, et tagada Ukrainas raskete rahvusvaheliste kuritegude toimepanijate uurimine, kohtu alla andmine ja vastutusele võtmine kohtus.

Euroopa Ülemkogu on juba tervitanud Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröri otsust algatada uurimine. Ka eri liikmesriikide pädevad asutused on alustanud Ukrainas väidetavalt toime pandud raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimist.

¹ Vt Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut, 1948. aasta genotsiidi vältimise ja selle eest karistamise konventsioon; neli 1949. aasta Genfi konventsiooni ja kolm lisaprotokoll; 1954. aasta Haagi konventsioon ja selle teine lisaprotokoll; apartheidikuriteo tõkestamise ning selle eest karistamise 1976. aasta rahvusvaheline konventsioon; 1984. aasta piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon; 2006. aasta kõigi isikute kaitsmist kadunuks jääma sundimise eest käsitlev rahvusvaheline konventsioon.

² Nõukogu 21. märtsi 2011. aasta otsus 2011/168/ÜVJP Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kohta, millega tunnistatakse kehtetuks ühine seisukoht 2003/444/ÜVJP (ELT L 76, 22.3.2011, lk 56).

Selleks et tagada raskete rahvusvaheliste kuritegude edukas uurimine ja nende eest vastutusele võtmine, on vaja, et kõik pädevad asutused teeksid tõhustatud koostööd ja koordineeriksid oma tegevust rahvusvahelisel ja riiklikul tasandil, eelkõige selleks, et koguda, hoiustada ja kindlustada tõendeid, millele võib hiljem kohtus tugineda.

Eurojust ja Europol on vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala olulised osalejad. Mõlemal ametil on eksperditeadmised ja kogemused, et toetada piiriüleste kuritegude, sealhulgas raskete rahvusvaheliste kuritegude ja nendega seotud kuritegude uurimist ja nende eest vastutusele võtmist, ning nad on oma vastavate volituste piires valmis aitama kaasa kogutud tõendite tõhusale vahetamisele. Eurojust ja Europol koordineerivad oma ülesandeid ja tegevust raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimise toetamisel.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2022/838, millega muudetakse määrust (EL) 2018/1727 seoses tõendite säilitamise, analüüsimise ja hoiustamisega Eurojustis genotsiidi, inimsusvastaste kuritegude, sõjakuritegude ja nendega seotud kuritegude kohta,³ võeti vastu 30. mail 2022.

25. märtsil 2022 loodi Eurojusti abiga ühine uurimisrühm, mille eesmärk on koordineerida kõigi Venemaa poolt Ukraina-vastase sõja ajal toime pandud kuritegude uurimist. Ühise uurimisrühma eesmärk on tõhustada õiguslast koostööd pädevate asutuste vahel, kes tegelevad raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmisega riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Ühine uurimisrühm koosnes algselt Ukraina, Leedu ja Poola õigusasutustest ning hiljem ühinesid sellega Eesti, Läti, Slovakkia ja Rumeenia õigusasutused. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuratuur teatas 25. aprillil 2022, et osaleb samuti selles ühises uurimisrühmas.

Raskeid rahvusvahelisi kuritegusid käsitlevate võimalike tõenditega seotud teabe analüüsimise hõlbustamiseks on Europol algatanud spetsiaalse raskete rahvusvaheliste kuritegude analüüsiprojekti.

³ ELT L 148, 31.5.2022, lk 1–5.

Nõuetekohast tähelepanu tuleks pöörata ka raskete rahvusvaheliste kuritegude ohvrite olukorrale. Neile tuleks tagada õigusemõistmine.

Genotsiidi, inimsusvastaste kuritegude ja sõjakuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmise Euroopa kontaktpunktide võrgustikul (edaspidi „genotsiidivastane võrgustik“) on olulised eksperditeadmised raskete rahvusvaheliste kuritegude valdkonnas. See aitab suurel määral hõlbustada teabe, teadmiste, kogemuste ja parimate tavade vahetamist liikmesriikide õigustöötajate vahel.⁴

21. septembril 2022 avaldasid Eurojust, genotsiidivastane võrgustik ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuratuur kodanikuühiskonna organisatsioonidele suunised „Rahvusvaheliste kuritegude ja inimõiguste rikkumiste dokumenteerimine kriminaalvastutusele võtmise eesmärgil“.

Ukrainas kohapeal toetab Ukraina ametiasutusi ELi nõuandemissioon Ukrainas (EUAM Ukraine). EUAM Ukraine'i volitusi muudeti 13. aprillil 2022,⁵ et toetada rahvusvaheliste kuritegude uurimises ja nende eest vastutusele võtmises osalevaid Ukraina ametiasutusi, pakkudes strateegilist nõu ja koolitust. Missioon teeb selles valdkonnas tihedat koostööd Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga ja osaleb jõhkrate massikuritegude nõuanderühma tegevuses.

Ülaltoodut arvestades võttis nõukogu vastu järgmised järeldused:

⁴ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta otsus 2002/494/JSK, millega luuakse kontaktpunktide Euroopa võrk seoses genotsiidi, inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude eest vastutavate isikutega (EÜT L 167, 26.6.2002, lk 1); nõukogu 8. mai 2003. aasta otsus 2003/335/JSK genotsiidi, inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude uurimise ning nende eest vastutuselevõtmise kohta (ELT L 118, 14.5.2003, lk 12).

⁵ Nõukogu 13. aprilli 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/638, millega muudetakse otsust 2014/486/ÜVJP, mis käsitleb Euroopa Liidu nõuandemissiooni Ukraina tsiviiljulgeoleku sektori reformiks (EUAM Ukraine) (ELT L 117, 19.4.2022, lk 38–39).

II. Nõukogu kutsub liikmesriike üles:

- a) võtma vastu vajalikud seadusandlikud meetmed, et:
 - i) täielikult rakendada Rooma statuudis sätestatud raskete rahvusvaheliste kuritegude ja vastutuse viiside määratlus;
 - ii) võimaldada välisriigis toime pandud raskete rahvusvaheliste kuritegude suhtes üldise kohtualluvuse või muus vormis siseriikliku kohtualluvuse rakendamist; ning
 - iii) võimaldada teha tihedat õiguslast koostööd Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga ning siseriikliku õigusega lubatud ulatuses muude uurimis- või vastutusmehhanismidega, näiteks ÜRO Inimõiguste Nõukogu loodud Ukraina küsimustega tegeleva sõltumatu rahvusvahelise uurimiskomisjoniga, sealhulgas vajaduse korral ühise uurimisrühma raames;
- b) toetama Ukraina peaprokuratuuri, et suurendada Ukraina suutlikkust uurida raskeid rahvusvahelisi kuritegusid ja võtta nende eest vastutusele kooskõlas rahvusvaheliste standarditega;
- c) kaaluma aktiivset osalemist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu koordineeritavas rotatsioonimudelis;
- d) tugevdama õiguslast koostööd liikmesriikide vahel ning Ukraina, muude kolmandate riikide ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga, et tagada raskete rahvusvaheliste kuritegude edukas uurimine ja nende eest vastutusele võtmine, sealhulgas toetades rahvusvahelist algatust pidada läbirääkimisi mitmepoolse lepingu üle, mis käsitleb vastastikust õigusabi ja väljaandmist jõhkrate massikuritegude eest vastutusele võtmisel riigi siseselt;

- e) hõlbustama liikmesriikide pädevate asutuste ja muude sidusrühmade, näiteks Rahvusvahelise Kriminaalkohtu ühiste uurimisrühmade kasutamist, et tõhustada õigusosalast koostööd üksikjuhtumite puhul ning raskete rahvusvaheliste kuritegude edukat uurimist ja nende eest vastutusele võtmist riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil;
- f) tegema koostööd jõhkrate massikuritegude nõuanderühmaga ning hõlbustada asjakohasel juhul tihedat koordineerimist jõhkrate massikuritegude nõuanderühma ning Ukraina ja mõne liikmesriigi vahel moodustatud ühise uurimisrühma vahel;
- g) tugevdama koostööd selliste ELi sidusrühmadega nagu Eurojust, Europol, Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik, genotsiidivastane võrgustik, EUAM Ukraine ja ühiste uurimisrühmade riiklike ekspertide võrgustik (edaspidi „ühiste uurimisrühmade võrgustik“), et tõhustada raskete rahvusvaheliste kuritegude edukat uurimist ja nende eest vastutusele võtmist;
- h) tugevdama veelgi EUAM Ukraine'i suutlikkust, lähetades asjakohaste teadmistega riiklikke eksperte;
- i) jätkama piisava õigusliku, operatiivse ja rahalise toetuse andmist selliste spetsialiseerunud üksuste loomiseks ja nõuetekohaseks toimimiseks, mis tegelevad raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmisega riiklikul tasandil õiguskaitse, süüdistuse esitamise, vastastikuse õigusabi ja ohvrite tunnistuste kogumise küsimustes pädevates asutustes ning asjakohasel juhul immigratsiooniasutustes;
- j) teavitama raskeid rahvusvahelisi kuritegusid uurivaid riiklikke õigusasutusi Eurojustile määrusega (EL) 2022/838 antud pädevustest ning rõhutama abi, mida saab anda nii Eurojust koostöös genotsiidivastase võrgustikuga kui ka Europol, et kiiresti ja tõhusalt kontrollida teavet ja tuvastada võimalikud seosed eri liikmesriikides uuritud juhtumite vahel;

- k) ühtlustama teabe kogumist ja jagamist sõjakuritegude ohvritega kokku puutuvate asjaomaste asutuste ja sidusrühmade vahel, tuginedes eelkõige Euroopa Liidu Varjupaigaameti rahvusvahelise kaitse andmise välistamise võrgustiku, genotsiidivastase võrgustiku ja ELi ohvrite õiguste platvormi eksperditeadmistele;
- l) eraldama piisavad vahendid raskete rahvusvaheliste kuritegude ohvrite ja tunnistajate tuvastamisega tegelevate riiklike ametiasutuste suutlikkuse suurendamiseks ja koolitamiseks;
- m) tegema koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, sealhulgas ELi ohvrite õiguste platvormi kaudu, eelkõige selleks, et tõhustada teabe jagamist ja teavitustegevust ohvritele ja mõjutatud kogukondadele;
- n) edendama asjakohasel juhul koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega tõendite kogumisel raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta ning hõlbustama siseriikliku õigusega lubatud ulatuses selliste tõendite vastuvõetavust kohtus;
- o) suurendama Ukraina pagulaste kogukonna teadlikkust võimalusest anda liikmesriikides tunnistusi raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta, mille ohvid ja/või tunnistajad nad võisid olla, võttes samal ajal arvesse nende haavatavat olukorda ja vajadust toetuse järele;
- p) tugevdama raskete rahvusvaheliste kuritegude ohvrite osalemist, teavitamist, toetamist ja kaitset kriminaalmenetluses, nagu on sätestatud direktiivis 2012/29/EL ohvrite õiguste kohta, sealhulgas vahetades ohvrite toetamise ja kaitsega seotud kogemusi ja parimaid tavasid.

III. Nõukogu kutsub komisjoni üles:

- a) jätkama tihedat koostööd nõukogu eesistujariigi, Euroopa välisteenistuse, nõukogu peasekretariaadi ja Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga, et tagada liidu ja võimaluse korral liikmesriikide tegevuse koordineerimine Ukraina peaprokuratuuri juhivate vastutuselevõtmise alaste jõupingutuste toetamiseks;
- b) jätkama tööd ohvrite õiguste platvormi raames, et suurendada teadlikkust vajadusest tagada raskete rahvusvaheliste kuritegude ohvritele toetus ja kaitse vastavalt nende konkreetsetele vajadustele ja kooskõlas ohvrite õiguste direktiiviga;
- c) toetama õiguskaitse-, kohtu- ja muude asjaomaste asutuste spetsiaalseid koolitus- ja suutlikkuse suurendamise meetmeid, tuginedes selliste olemasolevate üksuste nagu Euroopa õiguslase koolituse võrgustiku (EJTN), Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Ameti (CEPOL) ja EUAM Ukraine'i tööle ja eksperditeadmistele ning olemasolevatele genotsiidivastase võrgustiku välja töötatud koolitusprogrammidele;
- d) suurendama rahalist, logistilist, tehnilist ja sisulist toetust, mis on liikmesriikidele kättesaadav nende jõupingutustes tõhusalt uurida raskeid rahvusvahelisi kuritegusid ja koguda nende kohta tõendeid, sealhulgas suurendades ühiste uurimisrühmade rahastamist;
- e) edendama parimate tavade, teadmiste ja oskusteabe vahetamist genotsiidivastase võrgustiku kaudu, sealhulgas õigustöötajate vahetusprogrammide ja õppekülastuste kaudu, ning eraldama selleks piisavad vahendid;
- f) jätkama riiklike ja rahvusvaheliste uurimismehhanismide ja tõendite, eelkõige lahinguväljade asitõendite kogumise mehhanismide toetamist.

IV. Nõukogu kutsub Eurojusti üles:

- a) jätkama vajalike meetmete võtmist määruse (EL) 2022/838 kiireks rakendamiseks, et säilitada, analüüsida ja hoiustada tõendeid kõnealusel määruses nimetatud raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta keskhooldlas;
- b) jätkama materjalide ja suuniste andmist selle kohta, kuidas koguda ja edastada tõendeid raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta;
- c) võimaluse korral veelgi tõhustama koostööd kolmandate riikidega, et hõlbustada tõendite kogumist ja vahetamist asjakohaste raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta kooskõlas kohaldatava õigusraamistikuga.

V. Nõukogu kutsub Eurojusti ja Europoli üles:

- a) tõhustama veelgi nimetatud kahe asutuse vahelist koostööd, tuginedes nende üksteist täiendavatele rollidele ja tegevussuutlikkusele raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimise toetamisel ning kooskõlas nende vastavate volitustega, püüdes samal ajal vältida jõupingutuste dubleerimist, et liikmesriikidele saaks pakkuda veelgi paremat abi raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel;
- b) teavitama nõukogu nende koostöö olukorrast ja edasistest sammudest seoses raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmisega.

VI. Nõukogu kutsub genotsiidivastast võrgustikku üles:

- a) jätkama oma eksperditeadmiste arendamist raskete rahvusvaheliste kuritegude valdkonnas;
- b) jätkama liikmesriikide õigustöötajate vahelise teabe, teadmiste, kogemuste ja parimate tavade vahetamise hõlbustamist vastavalt oma volitustele.

VII. Nõukogu kutsub EUAM Ukraine'i üles:

- a) jätkama Ukraina ametiasutustele antava toetuse arendamist, et hõlbustada raskete rahvusvaheliste kuritegude uurimist ja nende eest vastutusele võtmist;
- b) tõhustama veelgi koostööd Europoli, Eurojusti ja CEPOLiga, et pakkuda koolitust ja otsest toetust seoses rahvusvaheliste kuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmisega Ukrainas.

VIII. Nõukogu kutsub Euroopa Liidu asjaomaseid institutsioone üles:

- a) jätkama ja veelgi parandama Ukrainale tõhusal viisil abi andmist;
- b) jätkama liikmesriikide toetamist nende jõupingutustes koguda tõhusalt tõendeid raskete rahvusvaheliste kuritegude kohta, uurides samal ajal võimalikku koostoimet ja vältides dubleerimist;
- c) tegema rohkem jõupingutusi desinformatsiooni ja ajaloo ümberkirjutamise katsete vastu võitlemiseks.

IX. Nõukogu kutsub Ukrainat üles:

ühinema Rooma statuudiga.
